

Nr 315.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående tillämpning av civila tjänstepensionsreglementet å lärare vid statens undervisningsväsen; given Stockholms slott den 7 maj 1937.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Ernst Wigforss.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 7 maj 1937.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, ENGBERG, SKÖLD, NILSSON, QUENSEL.

Efter gemensam beredning med cheferna för ecklesiastik- och handelsdepartementen anför chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss:

I proposition nr 271 har Kungl. Maj:t för årets riksdag framlagt förslag om lönereglering för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. statliga undervisningsanstalter m. m. Föredragande departementschefen har däri framhållit, att det föreslagna nya avlöningsreglementet för ordinarie lärare vid statens undervisningsväsen med nödvändighet medför ändrade bestämmelser i fråga om de för den berörda lärarpersonalen gällande pensionsförhållandena, samt meddelat, att vad tjänstepensionen beträffade ett förslag till nya bestämmelser var under utarbetande inom finansdepartementet, vilket förslag var avsett att föreläggas innevarande års riksdag. Sedan erforderlig beredning av denna pensionsfråga numera inom departementet slutförts och därvid jämväl behandlats motsvarande spörsmål rörande navigations-

skolornas lärarpersonal, som i proposition nr 274 föreslagits erhålla löne-reglering efter samma huvudgrunder som lärare vid de allmänna läroverken m. fl. undervisningsanstalter, anhåller jag att få framlägga detta ärende för Kungl. Maj:t.

För familjepension äga förevarande lärarkategorier i regel delaktighet i statens pensionsanstalt, och härvidlag vill jag icke nu ifrågasätta någon ändring. Jag har emellertid för avsikt att sedermera efter erforderlig utredning framlägga förslag om deras inordnande under allmänna familjepensionsreglementet. Undantag från vad nu sagts utgör lärarpersonalen vid navigationsskolorna. Denna äger för närvarande familjepensionsrätt i civilstatens änke- och pupillkassa och kommer, vid bifall till vad jag har för avsikt att härafter i tjänstepensionshänseende föreslå, att automatiskt inordnas under allmänna familjepensionsreglementets bestämmelser.

Nu gällande bestämmelser om tjänstepension.

För de i nyssnämnda propositioner avhandlade personalgrupperna med oreglerad avlöning äro vad ordinarie befattningshavare angår tjänstepensionsförhållandena i allmänhet ordnade genom lagen den 11 oktober 1907 (nr 85) angående civila tjänstinnehavares rätt till pension. Vissa grupper, för vilka jag strax skall närmare redogöra, äro emellertid i stället underkastade bestämmelserna i reglementet den 31 december 1919 (nr 878) för statens pensionsanstalt.

Bestämmelserna i 1907 års pensionslag och därmed sammanhörande författningar innehålla, såvitt här är av intresse, i huvudsak följande.

Rätt till pension tillkommer under de i lagen stadgade villkor envar *ordinarie* innehavare av civil tjänst med lön å stat, som blivit fastställd av Konungen och riksdagen (1 §). Enligt därom särskilt utfärdade kungörelser äga tillförordnade rektorer vid de allmänna läroverken m. fl. undervisningsanstalter pensionsrätt på liknande villkor som medelst fullmakt utnämnda rektorer.

Där ej för viss tjänst särskilt pensionsunderlag finnes bestämt, gäller, att pensionsunderlaget motsvarar för tjänst, med vilken jämte lön tjänstgöringspenningar eller ortstillägg äro förenade, hela lönen och för annan tjänst två tredjedelar av lönen. Pensionsunderlaget utgöres således enligt huvudregeln ej av ett för varje befattning fixerat belopp utan kan ökas, i den mån befattningshavaren intjänar ålderstillägg, som helt eller delvis ha karaktär av lön (3 §). För vissa lärare äro pensionsunderlagen fixerade i vederbörande kungörelser angående löne- och pensionsreglering (för de allmänna läroverken återfinnas bestämmelserna i den år 1933 i sin helhet omtryckta kungörelsen nr 251).

För övningslärare vid de allmänna läroverken, högre lärarinneseminarier och statens folkskoleseminarier gälla för fastställande av pensionsunderlag

särskilda regler, syftande till att giva lärare med särskilt låg avlöning något högre underlag än enligt huvudbestämmelsen (kungörelse den 19 juni 1919, nr 508). Dessa särskilda regler innebära

att pensionsunderlaget skall, om den på i kungörelsen närmare angivet sätt beräknade årsavlöningen icke överstiger 700 kronor, utgöras av nämnda årsavlöning;

att, om denna årsavlöning överstiger 700 kronor men icke 3,700 kronor, pensionsunderlaget skall motsvara summan av 700 kronor och $\frac{2}{3}$ av den del av årsavlöningen, som överskjuter 700 kronor; samt

att, där nämnda årsavlöning överstiger 3,700 kronor, pensionsunderlaget skall motsvara summan av det på en årsavlöning av 3,700 kronor sålunda uträknade beloppet eller alltså 2,700 kronor och hälften av den del av årsavlöningen, som överskjuter 3,700 kronor.

Pensionen är till sitt belopp antingen hel eller avkortad. Hel pension utgör i regel samma belopp som det för tjänst innehavaren vid tiden för hans avgång från tjänsten gällande pensionsunderlaget men skall i vissa fall utgöra medeltalet av de högsta underlag, som gällt under vart och ett av de senaste fem åren före avgången (för vissa övningslärare tages dock såsom regel tioårigt medeltal). Avkortad pension utgår med viss del av hel pension och beräknas på sätt i 7 § av lagen närmare föreskrives (4 §).

Lagen innehåller vissa bestämmelser om minskning av pensionen under tid, då pensionären tillika uppbär lön, arvode eller pension för annan statsanställning (16 §).

Rätt att komma i åtnjutande av hel pension inträder i regel för manlig lärare vid uppnådda 65 levnads- och 33 tjänstår samt för kvinnlig lärare vid 60 levnads- och 30 tjänstår (5 §); från denna huvudregel stadgas dock ett flertal i lagen närmare angivna undantag. Den myndighet, som äger att från tjänsten avskeda, kan låta med avskedet anstå, därest och så länge tjänst innehavaren prövas kunna i tjänsten på ett tillfredsställande sätt gagna det allmänna, dock icke i något fall längre tid än sammanlagt två år.

Enligt lagens bestämmelser kan skyldighet att avgå från tjänsten inträda jämväl i andra fall än de förut nämnda (6 §). Sålunda föreskrives, att dylik skyldighet åligger tjänst innehavare, innan han uppnått pensionsåldern, därest han, efter att under tre på varandra följande år på grund av sjukdom, vanförhet eller lyte varit ur stånd att tjänstgöra, finnes vara för framtiden oförmögen till tjänstgöring. Vidare förefinnes avgångsskyldighet för tjänst innehavare, som träffas av olycksfall i tjänsten, därest olycksfallet finnes för framtiden medföra oförmåga till tjänstgöring. Därjämte äger Kungl. Maj:t förklara avgångsskyldighet föreligga i fråga om tjänst innehavare, som befinnes på grund av sjukdom eller minskad arbetsförmåga vara urståndsatt att på tillfredsställande sätt fullgöra sina tjänståligganden och för vilken tillika högst två år återstå till pensionsåldern.

Såsom tjänstår för pension räknas den tid, befattningshavaren innehaft tjänst, som i lagen avses, ävensom den tid han innehaft annan stadstjänst. Efter skälighetsprövning i den ordning Konungen föreskriver kan jämväl tid,

varunder tjänst innehavaren utom statens tjänst förrättat arbete eller uppdrag, helt eller delvis tillgodoräknas (17 §).

Pensionsavgiften, som utgår under hela anställningstiden, är enligt lagen ej fixerad till visst belopp för varje befattning utan utgår med viss procent — lägst 3 och högst 6 — av det för befattningshavaren gällande pensionsunderlaget (10 §).

I en särskild kungörelse den 12 april 1935 (nr 145) finnes föreskrivet, att tillförordnad rektor vid allmänt läroverk, högre lärarinneseminarier, folkskoleseminarium, statens småskoleseminarium eller tekniskt läroverk, vilken efter minst tolv års förordnande å rektorsbefattning övergår till ordinarie lärartjänst, må kunna bibehållas vid den med rektorsbefattningen förenade pensionsrätten.

Tjänstepensionsvillkoren enligt reglementet för statens pensionsanstalt äro i stort sett likartade med de ovan refererade, enligt 1907 års pensionslag gällande. Följande avvikelser torde förtjäna särskilt nämnas:

a) Pensionsrätt tillkommer såväl ordinarie som icke-ordinarie befattningshavare med i författning fastställd minimiårsavlöning (§ 5).

b) Tjänstepensionsunderlaget utgör två tredjedelar av befattningens slutavlöning (§ 23).

c) I årlig tjänstepensionsavgift erlägges av icke-ordinarie befattningshavare i allmänhet 1 procent och av ordinarie befattningshavare 3 $\frac{1}{3}$ procent av tjänstepensionsunderlaget (§ 51).

d) Befattningshavare, som avgår i förtid utan att rätt till erhållande av genast börjande tjänstepension föreligger, äger vid pensionsålderns uppnående eller vid dessförinnan inträffad varaktig oförmåga till arbete komma i åtnjutande av s. k. uppskjuten tjänstepension (§§ 20 och 31).

Å samtliga pensioner enligt 1907 års pensionslag och reglementet för statens pensionsanstalt utgår dyrtidstillägg. I förekommande fall kunna även erhållas pensionstillägg enligt kungörelsen den 15 juni 1922 (nr 360) samt pensionsförhöjning enligt kungörelsen den 18 juni 1925 (nr 280).

Förslag till nya bestämmelser om tjänstepension.

De i det föregående omnämnda, för riksdagen framlagda förslagen angående lönerreglering för lärarpersonalen vid de allmänna läroverken m. fl. statliga undervisningsanstalter gå i korthet ut på införande av lönebestämmelser, som så nära som möjligt ansluta sig till de för allmänna civilförvaltningen nu gällande. Med hänsyn till de inom undervisningsväsendet rådande speciella förhållandena har det emellertid ansetts lämpligt att för lärarpersonalen utarbeta särskilda avlöningsreglementen, ett för ordinarie och ett för icke-ordinarie personal. Beträffande reglementsförslagets detaljer må här framhållas, att i fråga om nu anställda ordinarie lärare föreslås en be-

stämmelse om skyldighet för den, som blir underkastad det nya löne-reglementet för ordinarie lärare, att jämväl underkasta sig de ändrade bestämmelser, som kunna varda utfärdade med avseende å såväl egen pension som änke- och pupillpensionering. Jag kommer i det följande in på vissa andra detaljbestämmelser i det nya reglementet, nämligen i den mån sådana kunna giva anledning till särskilda överväganden i pensionshänseende.

Då de föreslagna nya lönebestämmelserna i det väsentliga ansluta sig till de för allmänna civilförvaltningen nu gällande, är det naturligt att jämväl vid utformningen av tjänstepensionsbestämmelserna utgå från de jämlikt civila tjänstepensionsreglementet för sagda förvaltning gällande principerna. Jag vill erinra om, att det av 1930 års pensionskommittén den 5 september 1932 avgivna förslaget till civilt tjänstepensionsreglemente, vilket förslag i väsentliga delar legat till grund för den slutliga utformningen av reglementet, var avsett att omfatta jämväl befattningshavarna vid undervisningsväsendet, att skolöverstyrelsen i avgivet utlåtande förklarar sig icke hava funnit anledning till någon anmärkning av principiell innebörd gent emot pensionskommitténs förslag samt att läroverkslärarnas riksförbund i en till Kungl. Maj:t ingiven skrift hemställt om proposition till riksdagen angående pensionsreglering på grundval av pensionskommitténs förslag för tjänstemän, tillhörande den civila statsförvaltningen, däri inbegripna befattningshavare vid de allmänna läroverken.

De beträffande avlöningsförmånerna förordade avvikelserna från allmänna civilförvaltningens bestämmelser betinga såsom i det följande skall visas en del särbestämmelser i pensionshänseende. Civila tjänstepensionsreglementet kan sålunda icke bringas att direkt omfatta förevarande lärarpersonal utan företagande av vissa omredigeringar och tillägg, vilka kunna minska reglementets överskådlighet. För min del har jag därför för närvarande stannat för att vilja föreslå utfärdande av en särskild kungörelse, vari dels föreskrives, att civila tjänstepensionsreglementet skall i tillämpliga delar gälla jämväl här ifrågavarande lärargrupper, och dels intagas de särbestämmelser, som för dessas vidkommande äro påkallade. I samband med den revision av tjänstepensionsreglementet, vartill den blivande avlöningsrevisionen torde giva anledning, synes emellertid böra upptagas till övervägande, huruvida ej förevarande lärarpersonal kan direkt inordnas under reglementet.

Såsom inledningsvis framhållits hava vissa av de utav lönerregleringsförslaget omfattade lärargrupperna i tjänstepensionshänseende underkastats reglementet för statens pensionsanstalt. Anledningen härtill torde huvudsakligen vara att söka däri, att de ofta rekryterats bland kommunalt anställda lärare m. fl. med delaktighet i statens pensionsanstalt eller denna anstalts föregångare, och att man därför velat låta dem bibehållas vid delaktighet därstädes även efter övergången i statstjänst, så att de för pension skulle få tillgodoräkna jämväl den föregående anställningstiden utanför statstjänsten, vilket däremot icke kunnat ske, om de fått pensioneras enligt civila pensionslagen med dennas ursprungliga lydelse. Då emellertid de skäl, som dikterat

besluten om de nu avhandlade lärargruppernas bibehållande vid delaktighet i statens pensionsanstalt, bortfalla, så snart civila tjänstepensionsreglementets principer komma i tillämpning, och enär det får anses vara önskligt, att inom statsförvaltningens olika grenar så vitt möjligt enhetliga pensionsbestämmelser bliva rådande, har jag icke funnit skäl föreligga att göra undantag för nämnda lärargrupper. Den lärarpersonal, som enligt vad jag sålunda förordat skall överföras från reglementet för statens pensionsanstalt till civila tjänstepensionsreglementets bestämmelser, utgöres av övningsskollärare vid högre lärarinneseminariet och folkskoleseminarierna, rektorer och lärare vid statens småskoleseminarier samt slutligen vissa vid personlig delaktighet i anstalten bibehållna befattningshavare, nämligen sådana den 1 mars 1927 vid kommunal mellanskola anställda ordinarie ämneslärare, som på grund av skolans ombildning till allmänt läroverk till detta överflyttats såsom adjunkter eller ämneslärarinnor, samt vissa vid vårdanstalten i Lund för blinda med komplicerat lyte anställda lärarinnor med förutvarande delaktighet enligt reglementet för den i statens pensionsanstalt inordnade dövstumslärarnas pensionsanstalt.

Jag övergår härefter till att redogöra för det huvudsakliga innehållet i civila tjänstepensionsreglementet och att i samband därmed angiva i vad mån enligt min mening vid reglementets tillämpning på den här avhandlade lärarpersonalen särbestämmelser kunna vara påkallade.

Reglementet är avsett att omfatta i stort sett all den ordinarie personal vid civilförvaltningen, som erhåller avlöning enligt det år 1920 införda nya lönesystemet. Genom reglementet har därjämte införts pensionsrätt för vissa icke-ordinarie befattningshavare. Sålunda skall reglementet tillämpas på extra ordinarie tjänstemän vid nyreglerade verk. Vidare har åt Kungl. Maj:t lämnats befogenhet att besluta om reglementets tillämpning dels å andra icke-ordinarie tjänstemän vid dylika verk — tjänstemän å extra stat hava med stöd härav givits pensionsrätt — dels ock, när särskilda skäl därtill äro, å anställningshavare vid verk och inrättningar, som icke äro inordnade under det nya lönesystemet (1 §).

Vad nu undervisningsväsendet beträffar torde reglementet böra omfatta förutom ordinarie personal sådana lärare, som erhålla anställning såsom extra ordinarie. Dessa senare uppfylla enligt min åsikt de krav, som i allmänhet böra uppställas för pensionsrätt åt icke-ordinarie personal, nämligen *att* denna skall vara antagen i mera stadigvarande anställning och för samma eller likartade arbetsuppgifter, som åvila ordinarie personal, *att* den merendels skall hava motsvarighet i ordinarie tjänst, samt *att* tjänstgöringen skall till omfattningen ungefärligen motsvara den, som åligger jämförlig ordinarie personal inom samma verk eller samma förvaltningsområde. Inrättande av lärartjänster å extra stat föreslås ej i löneregleringspropositionerna.

I fråga om *tjänstårsberäkning* för pension har genom civila tjänstepensionsreglementet en principiell omläggning av tidigare regler ägt rum. Enligt de för allmänna civilförvaltningen gällande äldre bestämmelserna räk-

nades tjänstår för pension icke blott för tid, varunder befattningshavaren innehaft med pensionsrätt förenad befattning, utan även för extra ordinarie anställning eller förordnande. Dessa bestämmelser medgåvo alltså tjänstårsberäkning för praktiskt taget all tjänstgöring i statstjänst, oavsett om anställningen varit förenad med skyldighet att erlægga pensionsavgift eller ej. I det civila tjänstepensionsreglementet har nu införts den huvudregeln, att tjänstår räknas för tid, varunder tjänstemannen innehaft annan med pensionsrätt förenad befattning i statens tjänst än beställning å reservstat vid försvarsväsendet eller haft att vidkännas pensionsavdrag enligt bestämmelserna i tjänstepensionsreglementet för arbetare eller för vilken erlagts avgift för tjänstepensionering till av staten upprättad eller understödd pensionsanstalt eller pensionskassa (3 §). Den omläggning, som sålunda genomförts, innebär, att tjänstårsberäkningen regelmässigt sammankopplas med avgiftsplikten för egen pensionering. Denna omläggning har möjliggjorts genom viss icke-ordinarie personals medtagande i pensioneringen, och den medför, att vid pensionsförmånens avvägande hänsyn toges till tjänstemannens egna bidrag till pensioneringskostnaderna. För den vid reglementets ikraftträdande i tjänst varande personalen hava emellertid i fråga om tjänstårsberäkningen meddelats vissa övergångsbestämmelser, vilka innebära, dels att ordinarie och extra ordinarie tjänstemän samt tjänstemän å extra stat få räkna tjänstår enligt de regler, som omedelbart före reglementets ikraftträdande gällde för ordinarie tjänstemän vid vederbörande förvaltningsgren, dels att vad sålunda stadgats icke skall föranleda inskränkning av den enligt 3 § medgivna rätten till tjänstårsberäkning.

Även i vissa andra avseenden innehåller reglementet nyheter i fråga om tjänstårsberäkningen. Sålunda må såsom tjänstår icke medräknas tjänstgöringstid efter uppnåendet av pensionsåldern, och för icke-ordinarie tjänsteman med avkortad tjänstgöring skall en mot minskningen i tjänstgöringen svarande avkortning ske vid tjänstårsberäkningen. Vidare hava föreskrifter meddelats, som möjliggöra tillgodoräknande, helt eller delvis, av tid, varunder tjänsteman i eller utom statens tjänst förrättat arbete eller uppdrag, som icke faller under reglementets generella bestämmelser.

Vad sålunda i tjänstårsberäkningshänseende stadgats bör tillämpas jämväl å lärarpersonalen, dock med vissa modifikationer beträffande övningslärare.

Övningslärarna intaga en särställning i så måtto, att för flertalet av dem avlöningen inom vissa gränser växlar med tjänstgöringens omfattning i veckotimmar räknad. Enligt nu gällande bestämmelser är lönen fastställd med hänsyn till det minsta antal undervisningstimmar i ämnet, som är bestämt för ordinarie lärare vid det slag av läroanstalt, varom i varje enskilt fall är fråga, och för tjänstgöring utöver nämnda antal timmar lämnas särskild ersättning per veckotimme, vilken ersättning dock icke utgår för timmar över visst maximum (i intet fall för timmar över 34). I det föreliggande förslaget till nytt avlöningsreglemente introduceras nu ett annat system för avlöning av övningslärare. Man utgår från en för lärare med 30 veckotimmar avsedd avlöning, och för varje veckotimme, som över- eller understiger 30,

sker tillägg respektive avdrag å årslönen med tre procent. Övningslärarna förutsätts kunna hava högst 34 veckotimmars tjänstgöring, och i fråga om det avdrag, som göres å lönen då timantalet understiger 30, förordas i förslaget till lönereglemente vissa närmare angivna begränsningar, syftande till att garantera lärare med mycket få timmar viss minimilön; för lärare i gymnastik med lek och idrott vid högre lärarinneseminarier och de allmänna läroverken skall med hänsyn till arbetet med planläggandet och övervakandet av ungdomens friluftsliv göras visst tillägg — högst tre timmar — till det antal tjänstgöringstimmar, för vilket lön eljest beräknas. För lärare med anställning i samma lönegrad vid mer än en staten tillhörig läroanstalt beräknas avlöningen som om tjänstgöringen vore förlagd till allenast en läroanstalt.

I pensionshänseende gäller för närvarande för dessa lärare, att pensionsunderlaget enligt vissa i det föregående närmare beskrivna regler rättar sig efter den med växlande antal veckotimmar varierande avlöningen, och hel pension utgör medeltalet av de högsta pensionsunderlag, som varit för läraren gällande under vart och ett av de tio år, som förflutit närmast före avgången med pension. 1930 års pensionsakkunniga förordade en i sina grunddrag likartad regel för hänsynstagande till att en sådan befattningshavare har kortare tjänstgöring än den normala. De sakkunniga uttalade emellertid tillika, att det knappast torde böra ifrågakomma att öka pensionsunderlaget över det för vederbörlig lönegrad fastställda beloppet, i händelse tjänstgöringen skulle hava överstigit det för normalfallen beräknade veckotimantalet. Enligt det antagna civila tjänstepensionsreglementet förekommer hänsynstagande till kortare tjänstgöring allenast för icke-ordinarie befattningshavare men sker för dem icke genom en motsvarande nedsättning av pensionsunderlaget, utan där beaktas avkortningen av tjänstgöringen i stället genom att vid tjänstårsberäkningen minska tjänstetiden med så stor del, som svarar mot tjänstgöringens avkortning (en halvtidsamanuens får sålunda för varje tjänstgöringsår tillgodoräkna sig allenast ett halvt tjänstår).

Då nu lärarpersonalen inordnas under civila reglementets bestämmelser har jag vid valet mellan den för denna personal för närvarande gällande avkortningsregeln och nya reglementets funnit det vara ur principiell synpunkt riktigast att stanna för den senare, detta med hänsyn till, bland annat, angelägenheten av att för skilda, under reglementet lydande personalgrupper låta de mest grundläggande bestämmelserna vara såvitt möjligt likartade. Särskilt med tanke på förekommande övergång av befattningshavare mellan olika grupper är detta av stor vikt.

Vid utfärdande av bestämmelser i ämnet bör iakttagas, *dels* att nämnda regel för avkortning av tjänståren skall gälla jämväl ordinarie övningslärare, *dels* att avkortningen skall ske på samma sätt som beträffande avlöningen (således med 3 procent för varje timme under 30), *dels* att — liksom i fråga om lönen — tillägg får göras för timmar över 30, *dels* att liknande avdrag respektive tillägg skola företagas å pensionsavdraget, *dels* att för lärare med anställning i samma lönegrad vid mer än en staten tillhörig läroanstalt be-

räkning av tjänstår och pensionsavdrag skall ske som om tjänstgöringen vore förlagd till allenast en läroanstalt och dels slutligen att vid tillämpningen av dessa bestämmelser hänsyn ej skall tagas till mer än sammanlagt högst 34 veckotimmars tjänstgöring, däri inbegripen den för vissa gymnastiklärare beräknade tjänstgöringstiden för ledande av ungdomens friluftsliv. För övningslärarna bör därjämte med avseende å rätten att tillgodoräkna tjänstetid före nya reglementets tillämpande å dem gälla den särbestämmelsen, att för tid, varunder tjänstgöringen över- eller understigit 30 veckotimmar, de nya bestämmelserna om 3-procentiga tillägg respektive avdrag å tjänstårsberäkningen skola iakttagas.

Befattningshavarnas bidrag till pensioneringskostnaderna skola enligt reglementet uttagas i form av *pensionsavdrag* å lönen från och med den dag, då pensionsrätt vinnes, och intill utgången av den månad då befattningshavaren uppnår trettio tjänstår eller dessförinnan inträder i pensionsåldern (4 §). Särskilt redovisad pensionsavgift i tidigare bemärkelse förekommer sålunda icke, utan lönerna skola enligt det nya systemet i lönestater och avlöningslistor upptagas med de nettobelopp, som befattningshavarna äga uppbära. Genom denna omläggning i riktning mot ett nettolönesystem har man velat vinna bland annat en väsentlig förenkling i pensioneringens administration genom borttagande av det nuvarande bestyret med uppbörd och redovisning av pensionsavgifter. Skyldigheten att vidkännas pensionsavdrag upphör, som nämnts, efter trettio tjänstår; vid tjänstårsberäkningen för fastställande av tidpunkten för avdragspliktens bortfallande må emellertid tjänstår räknas endast i den mån för tjänstgöringstiden erlagts avgift för tjänstepensionering. Med avseende å lärarpersonalen kan förtjäna understrykas, att en övningslärare med avkortad tjänstgöring, som visserligen tjänstgjort i 30 år men på grund av tjänstgöringens avkortning ej får räkna dessa såsom hela tjänstår, måste fortsätta att vidkännas pensionsavdrag, till dess 30 tjänstår i pensionshänseende intjänats eller ock pensionsåldern uppnåtts.

Reglementet innehåller vissa föreskrifter om *minskning av pensionen*, för den händelse befattningshavaren vid avgången från sin tjänst åtnjuter eller sedermera erhåller lön eller arvode för annan statstjänst eller ock annan pension för statsanställning, allt till sådant belopp, att sammanlagda förmånerna för år räknat överstiga 5,004 kronor (7 §). Så länge sådan annan förmån åtnjutes, får han enligt huvudregeln i civila tjänstepensionsreglementet av pensionen uppbära allenast en tredjedel, men därutöver må i förekommande fall utgå så mycket av den återstående delen av pensionen, att vad vederbörande äger behålla ej understiger summan av den större förmånen och en tredjedel av den mindre och ej heller understiger 5,004 kronor. Vid tillämpningen av dessa föreskrifter skall emellertid iakttagas, dels att hänsyn icke tages till pension, som utgår enligt gällande bestämmelser angående pensionering av försvarsväsendets reserver av befäl och civilmilitär personal, och dels att i fråga om icke-ordinarie tjänsteman, som innehar befattning med avkortad tjänstgöring i två verk och erhåller pension för båda befatt-

ningarna, sammanlagda beloppet av de båda pensionerna betraktas såsom en pension. I proposition nr 305 till årets riksdag har föreslagits sådan omformulering av dessa föreskrifter, att Kungl. Maj:t skall erhålla befogenhet att i särskilda fall medgiva undantag från regeln att pensionen skall reduceras, om tillika uppbäres lön eller arvode för annan statstjänst.

Vid överförande av lärarpersonalen på civila tjänstepensionsreglementet torde få beaktas, att sagda föreskrift om icke-ordinarie tjänsteman, som innehar befattning med avkortad tjänstgöring i två verk, bör gälla såväl ordinarie som icke-ordinarie övningslärare, samt att för dessa tillika bör utfärdas en särbestämmelse av innebörd att lärare, som innehar mer än en sådan tjänst vid statlig läroanstalt, ej för de sålunda innehavda tjänsterna må komma i åtnjutande av högre sammanlagd pension än som motsvarar det högsta av pensionsunderlagen för tjänsterna. Härjämte torde föreskrivas, att de refererade reduktionsreglerna skola tillämpas jämväl i det fall, då läraren tillika erhåller lön eller pension för icke-statlig anställning, med vilken är förenad delaktighet i statens pensionsanstalt, och därvid böra, om tillika militärt löne-, arvodes- eller pensionsbelopp utgår, de för de statliga anställningarna utgående förmånerna sammanslås och betraktas såsom en enhet.

Nu återgivna föreskrifter, som innefattas i reglementets första kapitel, äro av mera allmän natur och gälla alla de kategorier av befattningshavare, å vilka reglementet blir tillämpligt. De bestämmelser, som närmare reglera pensionsunderlag och pensionsavdrag, pensionens beräkning, pensionsålder och avgångsskyldighet m. m., äro i reglementet fördelade på tre olika kapitel, nämligen ett för ordinarie tjänstemän, som tillsätts genom fullmakt eller konstitutorial, ett för ordinarie tjänstemän, som tillsätts genom förordnande, samt ett för icke-ordinarie tjänstemän. För innehavare av domarämbeten gälla vissa särskilda föreskrifter, men från dessa bortser jag vid min redogörelse.

Vad då först angår ordinarie tjänstemän tillsatta med fullmakt eller konstitutorial innehåller reglementet (12 §) beträffande tjänstemans *skyldighet att avgå* från tjänsten den huvudregeln, att sådan skyldighet inträder vid uppnådd pensionsålder; befogenhet är likväl given den myndighet, som äger att från tjänsten avskeda, att medgiva anstånd med avskedet, därest och så länge tjänstemannen prövas kunna på tillfredsställande sätt gagna det allmänna, dock icke i något fall längre tid än sammanlagt två år. Vidare är tjänsteman skyldig avgå, då han träffas av olycksfall i tjänsten eller drabbas av sjukdom, vanförhet eller lyte, som ej föranletts av olycksfall i tjänsten, allt under förutsättning att det behörigen styrkes, att han är för framtiden oförmögen att på tillfredsställande sätt sköta sin tjänst samt han prövas icke lämpligen kunna tjänstgöra i sådan annan befattning, till vilken han må vara pliktig att låta förflytta sig. Med sjukdom såsom avgångsanledning har även likställts nedsatt arbetsförmåga. Någon minimitid, under vilken oförmågan att sköta tjänsten skall hava fortvarit innan avgångsskyldighet inträder, är — i olikhet mot vad tidigare varit fallet

— icke stadgad i reglementet. Bestämmelserna om avgångsskyldighet på grund av sjukdom och nedsatt arbetsförmåga m. m. hava vidare kompletterats med en föreskrift av innebörd att tjänsteman, som av annan anledning befinnes urståndsatt att på tillfredsställande sätt fullgöra sina tjänståligganden, må av Kungl. Maj:t förklaras skyldig att avgå från tjänsten, därest han uppnått en levnadsålder som med högst fem år understiger pensionsåldern.

Reglerna för *beräkning av pensionsförmånen* (ålderspension, invalidpension, sjukpension) hava utformats i nära anslutning till de tidigare pensionsbestämmelserna för civilförvaltningen, dock med bl. a. den ändring i förhållande till 1907 års civila pensionslag, att antalet tjänstår för hel pension såsom regel bestämts till trettio; för närvarande fordras ju av flertalet lärare trettio-tre tjänstår. En tjänstålder av trettio år gäller enligt civila tjänstepensionsreglementet för alla tjänster utom ett fåtal, vilka upptagits i Bilaga A till reglementet och för vilka tjänståldern bestämts till tjugufem år. Sistnämnda befattningar äro huvudsakligen sådana, för vilka antingen stadgats en särskilt låg pensionsålder eller utbildningstiden regelmässigt är så lång, att en lägre tjänstålder än den normala ansetts påkallad.

Innehär tjänstemannen fullt antal tjänstår, utgår vid ålders- och sjukpensionering hel pension, som motsvarar pensionsunderlagets belopp, såvida icke den befattning, varifrån avgång sker, innehafts under kortare tid än tre år, i vilket fall hel pension utgör medeltalet av de högsta pensionsunderlag, vilka under vart och ett av de senast förflutna tre åren före avgången varit gällande för honom. Räkñar tjänstemannen ej fullt antal tjänstår, sker proportionell avkortning av pensionen på sådant sätt, att pensionsbeloppet minskas med $\frac{1}{120}$ eller, där för hel pension erfordras allenast tjugufem tjänstår, med $\frac{1}{100}$ för varje full fjärdedel av år, varmed antalet tjänstår understiger trettio respektive tjugufem. Beträffande sjukpension skall emellertid iakttagas, att denna oberoende av antalet tjänstår skall utgå med lägst 75 procent av hel pension, men att beloppet av sjukpensionen dock icke må överstiga den ålderspension, som skulle hava tillkommit tjänstemannen, om han med oförändrat pensionsunderlag kvarstått i sin befattning till pensionsåldern. Invalidpensionen är alltid lika med pensionsunderlaget (13—16 §§).

Vid överförande av dessa bestämmelser på lärarpersonalen är att beakta, att för ordinarie övningslärare med kortare tjänstgöringstid än 30 veckotimmar böra i fråga om beräkning av invalid- och sjukpensioners belopp gälla regler, syftande till att — på liknande sätt som i reglementet stadgats för icke-ordinarie tjänstemän med avkortad tjänstgöring — taga hänsyn till att tjänstgöringstiden är kortare än den normala.

Man har vidare att taga ställning till frågan huruvida för några befattningar bör för hel pension fordras allenast 25 tjänstår. Vad lärarpersonalen angår gäller denna tjänstålder för närvarande allenast för vissa lärarinnetjänster vid blindanstalterna. Som jag emellertid i det följande kommer att för dessa lärarinnor föreslå höjning av pensionsåldern från nuvarande 55 år till 60 år, torde — om detta förslag antages — av dessa lärarinnor hädan-

efter kunna och böra krävas 30 tjänstår. Då det enligt mitt förmenande ej heller föreligger skäl att för några av de befattningshavare vid läroverken etc., av vilka för närvarande kräves mer än 25 tjänstår, införa den lägre tjänståldern, får jag alltså förorda, att för de här avhandlade befattningshavargrupperna tjänståldern för hel pension genomgående bestämmes till 30 år.

Pensionsunderlagen utgöra i regel $\frac{2}{3}$ av slutlönen på A-ort för vederbörande befattningar (18 §).

För undervisningsväsendets vidkommande torde några undantag från sagda regel ej behöva ifrågakomma. För lärare, inplacerade å den föreslagna löneplanen L, böra sålunda tillämpas samma pensionsunderlag som för motsvarande lönegrader i den för allmänna civilförvaltningen gällande löneplanen B. Vad särskilt angår övningslärare med kortare tjänstgöringstid än 30 veckotimmar vill jag här erinra därom, att jag nyss för dem, för hänsynstagande till minskningen i tjänstgöringen, förordat en övergång från det för närvarande gällande systemet med avkortning av pensionsunderlaget till ett system med avkortning vid tjänstårsberäkningen. Härvid försvinner visserligen det förut omnämnda, nu tillämpade förmånliga beräkningssättet i fråga om pensionsunderlag för lärare med färre veckotimmar men i stället vinnes genom tjänstårsberäkningen i stort sett en liknande effekt som med det nuvarande systemet. Enligt vad jag föreslagit skall nämligen tid, då tjänstgöringen omfattat mindre än 30 veckotimmar, vid tjänstårsberäkningen minskas med 3 procent för varje timme, som understiger 30, och denna regel medför, att minskningen i tjänstår ej blir fullt lika stor som minskningen i timantalet (för att dessa minskningar skulle bli lika stora, borde man reducera tjänståren med $3\frac{2}{3}$ procent i stället för med 3 procent för varje felande veckotimme). Sålunda medräknas tjänstetid, varunder tjänstgöringen omfattat 15 veckotimmar, till $(100 - 3 \times 15 =)$ 55 procent, medan tjänstgöringen utgjort allenast 50 procent av den normala, och vid 9 timmars undervisning erhålles för varje tjänstgöringsår $(100 - 3 \times 21 =)$ 37 procent av ett tjänstår, fastän tjänstgöringen varit inskränkt till 30 procent av normal sådan. Till undvikande av att de nya reglerna för pensionens beräkning skulle medföra minskning i pensionsförmånernas belopp i jämförelse med nuvarande bestämmelser, vill jag föreslå införande av en övergångsbestämmelse av innebörd, att sådan minskning ej må inträda för lärare, som vid löneregleringens ikraftträdande äro i ordinarie tjänst anställda. Vid tillämpningen av denna bestämmelse böra i pensionsförmånerna enligt äldre föreskrifter i förekommande fall inräknas jämväl utgående pensionstillägg och pensionsförhöjning.

De *pensionsavdrag*, som befattningshavarna få vidkännas å avlöningen, finnas angivna i reglementet för de olika i detsamma fastställda pensionsunderlagen (18 §). För manliga befattningshavare variera avdragen, i procent av underlagen räknat, mellan 2.7 för det lägsta och 6.0 för det högsta underlaget, och för kvinnliga befattningshavare växla avdragen mellan respektive 2.9 och 6.3 procent.

För lärarpersonalen böra samma pensionsavdrag tillämpas, dock med den avvikelser att i fråga om övningslärare avdragen böra minskas respektive ökas med 3 procent för varje veckotimme under respektive över 30; efter företagen sådan jämkning av pensionsavdragen torde dessa, om de icke äro i helt krontal delbara med tre, böra jämkas till närmast högre sålunda delbara tal. Vid fastställande av pensionsavdrag för övningslärare med tjänst i samma lönegrad vid mer än en statlig läroanstalt bör avdraget bestämmas som om hela tjänstgöringen vore förlagd till endast en läroanstalt, och vidare bör i intet fall för övningslärare beräknas pensionsavdrag för mer än sammanlagt 34 veckotimmar.

Med avseende å *pensionsålder* gäller för närvarande vad lärarpersonalen vid läroverk m. fl. beträffar, att denna i allmänhet är bestämd till 65 år för manlig och 60 år för kvinnlig befattningshavare. Undantag från denna regel utgöra

a) med 62 års pensionsålder: manliga gymnastik- eller musiklekläre vid de allmänna läroverken, högre lärarinneseminariet och folkskoleseminarierna samt alla manliga lärare vid blindundervisningsanstalterna,

b) med 60 års pensionsålder: manliga lärare vid småskoleseminarier samt manliga övningskolläre vid högre lärarinneseminariet och folkskoleseminarierna,

c) med 55 års pensionsålder: ämneslärarinna vid blindundervisningsanstalterna samt sådan vid vårdanstalten i Lund för blinda med komplicerat lyte anställd ämneslärarinna eller slöjdlärarinna, som äger pensionsrätt enligt 1907 års civila pensionslag.

I civila tjänstepensionsreglementet hava med avseende å pensionsåldrar nya betraktelsesätt i viss mån kommit till uttryck (19 §). Sålunda har i stort sett genomförts en allmän sänkning av pensionsåldrarna, vilka härjämte i princip gjorts lika för manliga och kvinnliga befattningshavare, och vidare har införts den huvudregeln, att pensionsåldern skall bestämmas av löneställningen på sådant sätt, att tjänster i lönegraderna 1—12 hänföras till en lägre åldersgrupp med en pensionsålder av 60 år, medan befattningar i högre löneställning sammanföras till en högre åldersgrupp med en pensionsålder av 65 år. Från denna regel för fördelningen på åldersgrupper hava emellertid beträffande åtskilliga befattningar eller befattningsgrupper stadgats undantag i såväl sänkande som höjande riktning. För ett stort antal befattningar, som enligt huvudregeln skulle tillhöra den lägre pensionsåldersgruppen, har därvid pensionsåldern fastställts till 63 år.

Då lärarna överföras på civila tjänstepensionsreglementet föreligger enligt min mening ej anledning att avvika från reglementets i det föregående omnämnda huvudprinciper i pensionsåldershänseende. Ett sådant ställningstagande medför bland annat, att den hittillsvarande regelmässiga pensionsåldern för kvinnliga lärare, 60 år, ändras till 65 år och sålunda blir densamma som för manliga lärare.

Med avseende å undantag från de allmänna pensionsåldersreglerna vill jag förorda följande.

De manliga lärare, för vilka för närvarande gäller en pensionsålder av 62 år, anser jag böra i stort sett bibehållas vid en sådan undantagsställning. Dock vill jag föreslå en jämkning av pensionsåldern med ett år, så att denna kommer att sammanfalla med den ålder, 63 år, som i pensionsreglementet bestämts för de fall, där en pensionsålder mellan 60 och 65 år ansetts påkallad. En dylik jämkning föreslogs för övrigt även av 1930 års pensionsakkunniga.

De manliga lärare, som nu ha en pensionsålder av 60 år, torde i allmänhet böra bibehållas därvid, detta med hänsyn till deras nära samband med folkskolornas lärarpersonal, för vilken sagda pensionsålder gäller. Vissa ändringar synas emellertid böra vidtagas. Sålunda vill jag föreslå, att de lärare vid småskoleseminarium, vilka besitta den till införande föreslagna högre kompetensen (= läroverksadjunkts eller därmed likställd) få samma pensionsålder som läroverksadjunkt, således 65 år; att i samband härmed jämväl höja pensionsåldern för kvarvarande lärare utan den högre kompetensen torde ej böra komma i fråga, detta även av det särskilda skälet att man ej genom en höjning av dessas pensionsålder bör yverligare fördröja genomförandet av kompetensreformen. Också med avseende å rektorer utan den högre kompetensen förutsätter jag, att kvarstående i tjänst efter 60 års ålder i regel ej skall medgivas. Vidare synes det mig lämpligt att för övningslärare vid småskoleseminarier föreskriva samma pensionsålder som för motsvarande lärare vid folkskoleseminarierna.

Vad härefter angår undantagsåldrar för kvinnliga lärare kan jag, i enlighet med mitt principiella ståndpunktstagande till dessa spörsmål, inskränka mig till att i korthet förorda, att härvidlag i allmänhet utfärdas samma föreskrifter som för motsvarande manliga lärare; för lärarinnor i hushållsgöromål och i kvinnlig slöjd, vilka ju sakna direkt motsvarighet bland manliga lärare, bör enligt mitt förmenande pensionsåldern regelmässigt vara 65 år. De enda kvinnliga lärare, som jag vill giva en särställning i förhållande till manliga, utgöras av sådana vid läroanstalterna för blindasamt vid vårdanstalten i Lund för blindasamt med komplicerat lyte. Abnormundervisningen torde få anses stå på gränsen till sjukvård och vara med sådan jämförlig i fråga om tjänstgöringens slitande beskaffenhet, och jag anser det därför påkallat, att man där — liksom inom sjukvården — i vissa fall håller pensionsåldern något lägre för kvinnlig än för manlig arbetskraft. Det förefaller mig dock icke nödvändigt att sätta pensionsåldern så lågt som vid den för flertalet ifrågavarande lärarinnor nu gällande, 55 år, utan jag vill — i likhet med 1930 års pensionsakkunniga — föreslå 60 år för lärarinna i kunskapsämne vid läroanstalt för blindasamt för lärarinnorna vid vårdanstalten i Lund samt 63 år för övningslärarinna vid läroanstalt för blindasamt.

Enligt civila tjänstepensionsreglementet inträder pensionsåldern vid utgången av den månad, varunder föreskriven ålder uppnås.

För undervisningsväsendets del utgör det en olägenhet, att lärare uppnå pensionsåldern och nödgas avgå under pågående lästermin, och därför beviljas ofta anstånd med avskedet till terminens eller läsårets slut; ansökan

härom måste dock i varje särskilt fall göras hos den myndighet, som äger meddela avsked, således vad ordinarie lärare beträffar i allmänhet hos Kungl. Maj:t. Med hänsyn härtill synes det mig kunna vara praktiskt att för lärarpersonalen lämna föreskrift om att pensionsåldern skall anses inträda vid utgången av det kalenderhalvår, varunder föreskriven ålder uppnås.

Det må erinras om att i militära tjänstepensionsreglementet influtit ett härom påminnande stadgande, enligt vilket för försvarsväsendets befattningshavare pensionsåldern skall inträda vid utgången av mars månad, om den såsom pensionsålder stadgade levnadsåldern uppnås under tiden 1 oktober —31 mars, men eljest vid utgången av september månad.

Civila tjänstepensionsreglementet innehåller i pensionsåldershänseende vissa övergångsbestämmelser för befattningshavare, som i och med reglementets antagande fått pensionsåldern för sin befattning sänkt. Som jag emellertid vad de nu ifrågavarande lärarkategorierna beträffar ej i något fall föreslagit sänkning av pensionsåldern, saknar jag anledning att beröra sagda bestämmelser. För de fall, där i samband med reglementets antagande pensionsåldern höjdes, ansågs det ej erforderligt att i reglementet införa några övergångsbestämmelser.

I fråga om möjlighet för befattningshavare, som avgår innan rätt till utfående av pension inträtt, att erhålla gottgörelse för erlagda pensionsavgifter (pensionsavdrag) och fullgjord tjänstgöring innehåller civila tjänstepensionsreglementet betydelsefulla nyheter, nämligen bestämmelserna om *förtidspension* och om *uppskjuten livränta* (17 och 22 §§), vilka böra tillämpas jämväl å lärarpersonalen.

Med avseende å förtidspension gäller, att tjänsteman, som tidigast fem år före pensionsåldern frivilligt avgår ur tjänst, av Kungl. Maj:t kan medgivas rätt att komma i åtnjutande av sådan pension, under förutsättning att han innehar minst trettio tjänstår samt att avgången finnes icke vara stridande mot statens intressen. Denna pension motsvarar hel ålderspension men skall för tiden intill dess tjänstemannen uppnår pensionsåldern vara minskad med $\frac{1}{180}$ för varje full fjärdedel av år, varmed tjänstemannens levnadsålder vid avgången understiger pensionsåldern.

Rätt till uppskjuten livränta tillkommer envar tjänsteman, som avgår utan rätt till pension, vare sig avgången är frivillig eller tjänstemannen blivit dömd till avsättning eller till följd av tjänstefel skilts från tjänsten; i de två senare fallen sker dock viss reduktion av livräntans belopp. Livränteförmånen, som beräknas försäkringstekniskt enligt i kungörelse den 15 november 1935 (nr 581) givna närmare föreskrifter, är i princip så avvägd, att den motsvarar icke blott tjänstemannens egna bidrag till pensionskostnaden utan även den del av pensionen, som intjänats enbart genom tjänstgöringen eller — om man hellre vill uttrycka saken på sådant sätt — som mera direkt utgår av statsmedel. Därest antalet tjänstår vid avgången understiger trettio, minskas emellertid den intjänade pensionen med två procent för varje felande helt tjänstår.

Reglementets tredje kapitel innehåller bestämmelser om ordinarie tjänstemän, som tillsätts genom förordnande.

I fråga om *avgångsskyldighet* gäller för sådan tjänsteman, att han är pliktig att efter beslut av Kungl. Maj:t fråntråda förordnandet, om han till följd av sjukdom befinnes oförmögen att i fortsättningen på tillfredsställande sätt sköta sin tjänst (23 §).

Beträffande *rätt till pension* föreskrives följande.

Hel pension (= pensionsunderlaget) tillkommer vid avgången ur statens tjänst sådan tjänsteman, som antingen under minst tolv år innehåft förordnande å sin befattning eller ock, oavsett tjänstetidens längd, befunnits på grund av olycksfall i tjänsten vara oförmögen att i fortsättningen på tillfredsställande sätt sköta sin tjänst (24 § 1 mom.).

Avkortad pension, motsvarande pensionsunderlaget minskat med ettusen kronor, kan erhållas, om tjänstemannen, innan förordnande å befattningen innehåfts under tolv år, avgår ur statens tjänst antingen på grund av att förordnandet utlöper utan att efterföljas av förnyat sådant eller på grund därav att han befunnits vara till följd av sjukdom, som ej föranletts av olycksfall i tjänsten, oförmögen att i fortsättningen på tillfredsställande sätt sköta sin tjänst. Även för det fall att tjänstemannen eljest dessförinnan utan egen begäran nödgas lämna statstjänsten kan sådan avkortad pension utgå (24 § 2 mom.).

Om tjänsteman vid förordnandes upphörande övergår till annan tjänst med pensionsrätt enligt reglementet, skall för honom i pensionshänseende gälla vad för den tjänsten finnes stadgat, såvida icke förordnandet fortgått under minst tolv år, i vilket fall han äger rätt att, efter därom gjord anmälan, bibehållas vid oförändrat pensionsunderlag och pensionsavdrag (24 § 4 mom.).

Vad lärarpersonalen beträffar torde de i förevarande kapitel intagna bestämmelserna böra tillämpas å rektorsbefattningarna, vilka ju enligt löne-regleringsförslaget avses komma att tillsättas medelst förordnande på viss tid.

Uti 7 § 5 mom. av det föreslagna avlöningsreglementet finnes införd en föreskrift av innebörd att rektorsbefattningarna skola anses tillhöra följande lönegrader, nämligen:

a) befattningarna vid högre lärarinneseminariet, de högre allmänna läroverken, folkskoleseminarierna, institutet och förskolan för blindas samt de tekniska läroverken 30 lönegraden;

b) befattningarna vid realskolorna, småskoleseminarierna och vårdanstalten i Lund för blindas med komplicerat lyte 27 lönegraden; samt

c) befattningarna vid hantverksskolorna för blindas 25 lönegraden.

I löneruleringspropositionen har vidare utsagts, att angivandet av dessa lönegrader skett med hänsyn till önskvärdheten av att erhålla en utgångspunkt för bestämmandet av rektorernas pensioner. Pensionsunderlagen för rektorsbefattningarna böra i anslutning härtill utgöras av de belopp, som enligt pensionsreglementet bliva gällande för ordinarie befattningshavare i de

angivna lönegraderna, och även motsvarande pensionsavdrag böra för dem tillämpas.

Rektor vid navigationsskola har i propositionen nr 274 föreslagits erhålla samma löneställning som rektor vid realskola och bör därför jämväl i fråga om pensionsunderlag och pensionsavdrag likställas med realskolerektor.

Förslaget till lönereglemente innehåller i 5 § 2 mom. en bestämmelse om att lärare, som förordnats att uppehålla rektorsbefattning men vilkens förordnande upphör, övergår till sin innehavande ordinarie lärarbefattning. Med avseende å innebörden av denna bestämmelse må här framhållas, att en rektor, som lämnar rektoratet innan han uppnått den för hans lärarbefattning fastställda pensionsåldern eller utan att förutsättningarna för erhållande av invalid- eller sjukpension föreligga, skall på grund av sagda bestämmelse vara pliktig återgå till förut innehavd lärarbefattning och således icke hava rätt att i stället tillträda pension jämlikt de nyss refererade stadgandena i 24 § 1 och 2 mom. civila tjänstepensionsreglementet.

Jag vill här erinra om att enligt civila tjänstepensionsreglementet viss pensionsålder ej blir för rektorstjänsterna gällande. Jag förutsätter emellertid, att i framtiden rektorsförordnande i regel ej skall komma att utsträckas utöver den nu tillämpade pensionsåldern; dock bör för rektorer vid småskoleseminarier, för den händelse de inneha adjunks- eller därmed likställd kompetens, avgångsåldern vara 65 år i stället för nuvarande 60 år.

Såsom jag vid min redogörelse för de nu gällande pensionsbestämmelserna nämnde har för flertalet av de här ifrågakvarvarande läroanstalternas förordnade rektorer genom en särskild kungörelse nr 145/1935 redan införts möjlighet till sådant kvarstående vid rektors pensionsrätt, som stadgas i civila tjänstepensionsreglementets nyssberörda 24 § 4 mom. Denna möjlighet har också i en del fall begagnats och man har därför att nu taga ställning till frågan vilken pensionsrätt som för sådana befattningshavare skall gälla, sedan den nya löneregleringen för dem trätt i tillämpning och lärarpersonalen blivit underkastad civila tjänstepensionsreglementets bestämmelser. Jag vill i sådant hänseende förorda, att de nya pensionsbestämmelserna genomgående bliva gällande, således även i vad dessa avse pensionsunderlag och pensionsavdrag. Det kan möjligen förefalla, som om detta förslag innebure ett frångående av den vanligen följda principen, att de genom en lönereglering införda förmånerna ej skola komma jämväl därförut avgångna befattningshavare till godo. Emellertid äro befattningshavarna fortfarande i tjänst, ehuru i annan befattning, och den nämnda särskilda kungörelsen torde hava syftat till ett undvikande av att en sådan befattningshavare, som här avses, skall erhålla lägre pensionsförmåner än om han kvarstått vid rektorsförordnandet. Frågan är för övrigt av ringa ekonomisk räckvidd, och ett beslut i enlighet med vad jag förordat skulle dessutom bidra till större enhetlighet samt bättre tillrättalägga förutsättningarna för en blivande tillämpning av allmänna familjepensionsreglementet.

För icke-ordinarie befattningshavare gälla enligt civila tjänstepensionsreglementets fjärde kapitel bestämmelser av i huvudsak samma innebörd som för ordinarie befattningshavare, vilka tillsätts medelst fullmakt eller konstitutorial. Den viktigaste avvikelser från nämnda bestämmelser är — förutom vad jag härutinnan tidigare berört — att såsom förutsättning för rätt till sjukpension gäller, att befattningshavaren vid avgången skall kunna räkna minst tio tjänstår (26 §). Pensionsunderlag och pensionsavdrag äro för extra ordinarie befattningshavare bestämda i samma relation till slutlönen, som gäller för ordinarie tjänsteman, och alltså i de olika lönegraderna lika med pensionsunderlag och pensionsavdrag för ordinarie tjänsteman i lönegrad med närmast lägre ordningsnummer.

För lärarna böra enahanda bestämmelser tillämpas.

Beträffande *övergångsbestämmelser* får jag, utöver vad därom i det föregående utsagts, anföra följande.

Civila tjänstepensionsreglementet innehåller under rubriken *övergångsbestämmelser* bland annat det stadgandet (6 mom.), att vid tillämpning av föreskriften i 14 § 2 mom. rörande medeltalsberäkning av pensionsunderlag skall för tid innan reglementet blivit för tjänstemannen gällande räknas med det pensionsunderlag, som vid pensioneringstillfället är fastställt för den tjänst, han under nämnda tid innehaft, eller för därmed närmast jämförlig tjänst. Denna bestämmelse bör givetvis tillämpas jämväl å lärarpersonalen.

Härefter har jag att till behandling upptaga frågan i vad mån för lärarna särskilda övergångsstadganden kunna vara erforderliga.

Jag vill därvid först erinra om att i det framlagda förslaget till lärarlöne-reglemente intagits en bestämmelse (32 § 1 mom.) av innehåll att lärare, som icke är pliktig underkasta sig det nya reglementet, må kunna efter där- om gjord anmälan bibehållas vid honom enligt dittills gällande ordinarie stat tillkommande avlöningsförmåner ävensom — i den mån ej annat för- anledes av bestämmelserna i lagen angående civila tjänstinnehavares rätt till pension — vid den rätt till pension, som dittills tillkommit honom.

I vederbörande lönerogleringsproposition har föreslagits, att kvinnlig lärare skall placeras i samma lönegrad som manlig sådan, men det är icke avsett, att detta omedelbart skall träda i tillämpning, utan övergångsvis skall lärar- inna uppbära lön enligt en löneplan, som för varje ifrågakommande löne- grad skall under tiden intill den 1 juli 1940 genomgående ligga två löneklas- ser och under de följande 3 åren genomgående ligga en löneklass lägre än motsvarande lönegrad i den vanliga löneplanen. Med hänsyn härtill kunde det vara anledning att överväga, om icke för lärarinnor, som avgå med pen- sion redan under sagda övergångstid och således ej hinna komma upp till den för deras tjänster avsedda normala löneställningen, pensionsbeloppet borde bestämmas under beaktande av övergångsanordningarna i lönehänse- ende. Emellertid anser jag med beaktande av motiven för och innebörden i den föreslagna övergångsanordningen skäligt, att för ifrågavarande lärarinnor pensionen skall bestämmas på samma sätt som för de efter övergångstidens

slut avgående lärarinnorna. Härav bör givetvis följa, att även samma pensionsavdrag skola gälla.

Genom kungörelser den 19 september 1929 (nr 289) och den 30 juni 1936 (nr 442) har för vissa av vidtagna organisatoriska förändringar berörda ordinarie övningslärare vid allmänna läroverk respektive vid folkskoleseminarier föreskrivits, bland annat, att pensionsunderlag och pensionsavgifter för dem skola beräknas ej efter den faktiska tjänstgöringen utan efter en tjänstgöring av i respektive kungörelser närmare angiven omfattning. Dessa kungörelser tarva för att jämväl efter de nya pensionsbestämmelsernas ikraftträdande kunna tjäna sitt syfte viss omredigering av formell art. Liknande förhållande föreligger beträffande teckningslärarna vid seminariet i Luleå J. A. Lydh och vid seminariet i Karlstad J. E. R. Nyreen.

Såsom tidigare nämnts kunna å de enligt nuvarande bestämmelser utgående pensionerna erhållas pensionstillägg jämlikt kungörelsen den 15 juni 1922 (nr 360) samt pensionsförhöjning jämlikt kungörelsen den 18 juni 1925 (nr 280) allt i enlighet med i kungörelserna närmare angivna bestämmelser. Å pensioner, som beviljas på grundval av de genom löneregleringen ändrade pensionsunderlagen, böra sådana tilläggsförmåner däremot ej erhållas. Utfärdande av särskild föreskrift härom är emellertid ej erforderligt. Dyr-tidstillägg kommer att å de nya pensionerna utgå efter samma grunder som å de enligt äldre bestämmelser beviljade.

Slutligen må nämnas, att ett bifall till de förslag, jag i det föregående framlagt, bör föranleda viss ändring i 1907 års lag angående civila tjänstinnehavares rätt till pension samt reglementet för statens pensionsanstalt. Till dessa ändringar har jag emellertid för avsikt att återkomma i annat sammanhang.

Kostnaderna för pension och uppskjuten livränta, som beviljas enligt här förordade grunder, böra bestridas av riksstatsanslaget till pensionering av civila tjänstinnehavare.

Under återopande av vad jag sålunda anfört får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

dels besluta, att civila tjänstepensionsreglementet skall, med vissa avvikelser och tillägg i huvudsaklig överensstämmelse med vad i det föregående förordats, äga tillämpning å lärare, underkastade föreskrifterna i avlöningsreglementet för ordinarie lärare vid statens undervisningsväsen, ävensom å extra ordinarie lärare, som erhålla avlöning enligt av Kungl. Maj:t i anslutning till sagda avlöningsreglemente utfärdade avlöningsbestämmelser för icke-ordinarie personal;
dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda härför erforderliga föreskrifter.

Kungl. Maj:ts proposition nr 315.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställa förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Ragnar Sundén.
